

bem que si augmentem la quantitat d'individus participants (com ara x , y , z), el joc dels parlants i interlocutors es complica notablement. Si continuàvem augmentant, veuríem que hauríem de preveure un nivell de formalitat en què s'assignessin els torns de paraula. És clar que la conversa espontània entre pocs individus assegura que els torns siguin efectius sense haver de recórrer a una altra unitat superior. De la mateixa manera que observem diferències entre el caminar d'una colla d'amics i una marxa militar (en el sentit que en el primer cas les trajectòries poden entrecreuar-se sense arribar a xocar), els torns de paraula s'entrecreuen ací sense arribar a sobreposar-se.

Si això ocorria, automàticament es posarien en marxa mecanismes reguladors. A hores d'ara ja podem definir el que són malfuncionaments del sistema. N'hi ha alguns de bàsics: en un cas, com hem suggerit, x i y parlen alhora. En l'altre cas «escolten alhora» —diríem que resten muts, per absència. El silenci sol sancionar-se en la llengua col·loquial amb alguna frase *ad hoc*, que de passada l'interromp, o senzillament es trenca, introduint nous temes. En tot cas, per definició, alterna amb la conversa normal. L'altra situació enutjosa, complementària, la de parlar alhora, s'evita també mitjançant algun recurs, alguna mena de cortesia. Hi ha dues anormalitats més —que són casos marcats—, també complementàries: parlar sol i escoltar el silenci. És clar que no corresponen a l'estructura general, i la psiquiatria

precisament els estudia, doncs, en el seu context més natural.

Hi ha bastants més coses que constitueixen expansions de l'esquema general. Podem aturar-nos ací. Aracil va confegir aquest disseny amb algunes analogies importants; el motor d'explosió, les fases de la lluna, les marees i els camps magnètics funcionen amb alternances semblants. Notem que algunes d'aquestes analogies són físiques i d'altres mecàniques. L'avantatge de l'esquema que Aracil va proposar és que resulta suficientment explicatiu i senzill. És clar que recull també tot allò implicat en la comunicació telefònica, amb un grau més de complexitat que la metàfora del fil conductor (emissor-receptor) de Jakobson. Fa algunes previsions en el terreny de la comunicació ordinària, que és el que buscàvem, i és un model més «ecològic» perquè fa de la *relació* també el tema d'estudi.

Hem suggerit algunes línies de treball, en el marc d'una investigació complexa i oberta encara, per definició. Creiem que l'estudi del català col·loquial hauria de tenir en compte aquesta interpretació «interactiva» i integrar nocions pertinents que ajudessin a definir l'àmbit de les situacions ordinàries. Els conceptes i les anàlisis provindrien de la sociologia de la vida quotidiana. S'haurien d'inventar models per relligar amb casos pràctics, amb més o menys ajut de tècniques i d'imaginació. Lògicament, aquests models no haurien d'amagar les complicacions habituals que tots sabem reconèixer en el discurs.

AMADEU VIANA

Novetats lexicogràfiques, per Joan Mascaró

Un diccionari invers no és res més que un diccionari en el qual els mots apareixen ordenats alfabèticament de dreta a esquerra. És a dir, primer apareixen tots els acabats en *a*, després els acabats en *b*, etc.; dins dels acabats en *a*, els acabats en *ba* apareixeran abans dels acabats en *ca*, etc. Els diccionaris inversos serveixen especialment per a aquells treballs per als

quals convé tenir agrupats els mots que comparteixen certes terminacions. Acaba d'aparèixer la primera obra d'aquesta mena en català.¹

Heus aquí les característiques generals de l'obra: parteix del *Diccionari general* de P. Fabra i conté els mots

1. M. L. MASSÓ, C. SUBIRATS i P. VAISSEUX, *Diccionari invers de la llengua catalana* (Bellaterra, UAB-LADL, 1986).

d'aquest diccionari, incloses les formes femenines dels elements nominals; no conté informació de categoria morfològica ni definicions, i els homògrafs (com *sol* subst. i *sol* adj.) tenen una sola entrada.

Com que els autors diuen que agrairan «totes les remarques i esmenes que puguin contribuir a perfeccionar-lo» i que tenen la intenció d'utilitzar els materials per a un diccionari sintàctic, i com que a més a més en l'actualitat hi ha almenys set projectes, a les universitats catalanes, a l'IEC i a la indústria privada que tenen el *Diccionari general* en suport magnètic, ens sembla que alguns comentaris generals a aquest llibre poden ser d'utilitat.

Si bé el tractament automàtic (l'ordenació inversa) sembla, pel que hem pogut veure, correcte, hi ha molts problemes en l'entrada de dades, tant de concepció com d'execució. Per començar, la tria del *Diccionari general* enfront d'altres opcions, justificada pels autors, és del tot lícita, evidentment. El que sí que ens sembla imprescindible és que es doni la referència de l'obra lexicogràfica —o de les obres— que han servit de base, cosa que no es fa: no es diu quina edició del *Diccionari general* s'ha fet servir. Examinant les diverses edicions hem pogut deduir que ha estat utilitzada la quarta edició (1966) o bé la cinquena (1968). Per què s'ha partit d'una edició feta fa una vintena d'anys? Si no hi ha raons que ho justifiquin, sembla que el que és d'elecció és utilitzar l'última edició, que conté no només addicions, sinó també correccions d'errors i suppressions bastant nombroses.

No cal aprofundir massa en teoria d'errors per veure que, si no es corregeixen les errades, sempre inevitables, de la font, a aquestes s'hi afegiran les que resulten del tractament. D'aquesta manera en obres derivatives successives l'increment d'errors ha de passar necessàriament dels límits tolerables. Una il·lustració: en les diverses edicions del *Diccionari general* a sota de «a ultrança», apareix «ultrançat -ada adj. Ultrancer». Un error tipogràfic

clar. Molts adjectius no tenen indicada la forma femenina per error evident (pèl·llarg, iracund, laminador, etc.); a «pentinador adj. i m. i f. Que pentina. Màquina pentina o simpl. pentina-dora...» l'error és encara més evident a causa de l'exemple. Tots aquests errors són reproduïts a l'obra que comentem.

Als errors no corregits de l'original s'afegeixen els que resulten de l'entrada de dades. Si bé aquests errors no són mai totalment evitables, en una obra lexicogràfica no poden passar d'uns certs límits. Examinant un 5% aleatori del diccionari invers n'he trobat 17 (que no vol dir que no n'hi hagi d'altres). Això dona un total probable de 340 errors, que, tot i comptar amb la variació que pot suposar la representativitat de la mostra, és una xifra excessivament alta. Heus aquí alguns casos: *garnea* (fem. de *garneu*), *sobrebo*, *barbaclós*, *claviorga*, *centriped*, *estrenúa*; no apareixen *pòsit*, *lai*, *infanticidi*, *ve*, *joc*, *llengua d'oc* (ni *d'oc*), *foie gras* (ni *foie*), etc.

Segons el pròleg «els llatínismes com per exemple *ad hoc*, *ad libitum*, o *delirium tremens* [s'han entrat] en la forma completa»; però no apareixen *vade retro*, *sui generis*, *a priori*, *a posteriori*, *in extenso*, *in extremis*.

També resulta imprescindible en treballs d'aquesta mena una anàlisi ni que sigui superficial de la font. El *Diccionari general*, quan dona alhora singular i plural (per exemple *pare - pares*), entra el singular i dona dins el cos de l'article l'accepció plural. Però en alguns casos es fa al revés; per això el lector que busqui al diccionari invers els mots acabats en *ell* no hi trobarà estranyament *ocell*, entrat s.v. *ocells* al *Diccionari general*; els casos com aquest són nombrosos.

L'obra va precedida d'una introducció de dues pàgines en la qual es descriu breument el diccionari i es justifiquen algunes de les decisions que han pres els autors. Massó, Subirats i Vaisseux hi fan alguna afirmació sorprenent, com la següent: «la comparació dels adjectius masculins i feme-

nins permet d'extreure automàticament aquesta categoria, el mateix passa amb els adverbis, etc.» Un programa pot extreure, evidentment, de forma automàtica parelles d'adjectius com *gris - grisa, porc - porca, pansit - pansida, ple - plena, nou - nova, pobre - pobra*, però igualment extraurà les parelles de substantius com *gos - gossa*, etc., i parelles de mots no relacionats com *cas - casa, arc - arca, dit - dita, to - tona*,

prou - prova, sobre - sobra. Com s'extreuen els adjectius invariables? Tots els adverbis acaben en *-ment*?

Tots aquests inconvenients són fàcilment corregibles. Esperem que aquestes indicacions contribueixin a millorar obres com aquesta i que siguin tingudes en compte en projectes similars. Com en d'altres casos, haurem d'esperar una segona edició d'aquest diccionari per tenir una eina realment fiable.

JOAN MASCARÓ

Publicacions sobre la Franja de Ponent (1983-1985), per Ramon Sistac

A ningú no se li escapa que les marques de llengua catalana i administració aragonesa han gaudit en els darrers anys —especialment en els darrers mesos— d'una certa actualitat informativa que contrasta amb la desconeixença i la desídia amb què la premsa catalana (llegiu de Barcelona) ha obsequiat durant anys i panys allò que ara coneixem com la Franja de Ponent.¹

Els ciutadans del Principat i, per extensió, dels Països Catalans ja coneixien les figures de Fraga, el pantà d'Escales i la boca sud del túnel de Viella; potser algun iniciat hi afegiria els Ports de Beseit, el castell de Mequinensa i l'anarquisme del Campell, però ben segur que la immensa majoria dels catalans ignoraven fins fa poc (i «ignorar» no se'm fa exactament sinònim de «desconèixer») la catalanitat cultural de la Codonyera, Maella o Albelda. Potser l'únic dubte es produïa a l'hora d'omplir els mots encreuats i plantejar-se si Fraga és de la província de Lleida o d'Osca.

Si aquesta actitud generalitzada ha canviat és difícil de constatar, però sens dubte ara tothom posseeix més elements de judici. Hi ha diversos factors que ho poden explicar, i una breu visió històrica ens ajudarà a entendre-ho.

1. Obviament, no cal entrar en discussió sobre l'oportunitat o no d'aquesta expressió, ja popularitzada.

Sembla que foren els filòlegs els primers a interessar-s'hi. L'estudi de les fronteres del català portà diversos erudits europeus a terres de la Franja durant la primera dècada del present segle, tal com es manifestà durant les sessions del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906). Posteriorment, i fins fa pràcticament quinze anys, científics de tota mena, però principalment dialectòlegs, han continuat investigant en aquesta zona. No fou fins als anys setanta que començaren a eixir al carrer diversos treballs i articles de tall periodístic,² escrits per viatgers encuriosits, que donaven notícia al gran públic del Principat de la realitat de la Franja de Ponent, expressió encunyada pocs anys després (no oblidem l'especial desinterès que ha mostrat fins als nostres dies el conjunt dels catalans per l'especificitat ponentina/lleidatana).

D'alguna manera s'hi va anar creant un caliu, que esdevingué obertament polèmica a les publicacions periòdiques catalanes i aragoneses (fins i tot transcendí en alguna revista d'àmbit estatal) a partir del 1975, coincidint amb una conjuntura que tothom recordarà. És l'època del naixement dels Grups

2. Josep VALVERDÚ, *L'Aragó català i la seva consciència lingüística*, «Serra d'Or» (juny de 1970); i també *Viatge entorn de Lleida* (Barcelona 1974); M. Dolores SERRANO, *Cròniques de las fronteres* (Barcelona 1970); Xavier FABREGAS, *Entre Catalunya i Aragó. Viatge per la frontera de la llengua* (Barcelona 1971); entre d'altres.